

4000 pintures configuren el fons de Sant Pius V

Sobre la procedència dels quadros del Museu de Sant Pius V

La fusió de les pintures propietat de l'Acadèmia de Sant Carles, les pintures procedents dels convents valencians suprimits i les donacions de particulars conformen la col·lecció de Sant Pius V.

La catalogació del Museu de Sant Pius V és una de les tasques primordials que l'actual Direcció General del Patrimoni pareix decidida a afrontar sense demora. Pendent el museu d'un rigorós estudi dels fons, els intents de catalogació de les pintures es revelen ineficaces. Les últimes informacions facilitades pel museu asseguren que el seu fons està format per 4.000 pintures, però tots sabem que no n'hi ha cap relació disponible i no és possible citar-les per un nombre d'identificació o inventari. ¿Com són i on estan...? ¿D'on procedeixen i quan entraren en el museu...? ¿Qui en són els autors...? ¿Quantes en pertanyen a l'acadèmia i quantes a l'estat? Preguntes lògiques que es fa qualsevol interessat en el tema i sorgeixen precisament perquè no tenim a mà un estudi de conjunt o catalogació general d'ells.

La col·lecció de Sant Pius V està formada per la fusió de tres fons: primer, les pintures propietat de l'Acadèmia de Sant Carles; segon, l'enorme lot de pintures procedents dels convents valencians suprimits; i finalment les nombroses donacions de particulars a València a través de l'acadèmia o el museu. S'imposa doncs, estudiar aquests tres fons per separat per a conèixer el volum real de cadascun d'ells.

Com tantes vegades s'ha dit, el primer intent d'obrir un museu a la ciutat tingué lloc el mes de gener de 1812, quan el mariscal Suchet, recent vingut a València, convocà l'Acadèmia de Sant Carles i la instà perquè "es formara un museu que recollira les Pintures, Escultures, Medalles i Llibres que hi havia en els convents regulars". El mateix Suchet, a partir del marc legal establert per José Bonaparte, donava el mes de febrer de 1812 l'ordre d'ingressar a l'edifici de la Universitat —on s'allotjava l'acadèmia— més de quatre-centes pintures de convents, seleccionades per una comissió d'acadèmics presidida pel pintor Vi-

cent López. Però aquest embrió de museu no arribaria a quallar perquè, una vegada restablert el govern nacional el 1813, els quadros es van tornar als ordes religiosos, si bé alguns ordes, en agraïment a l'acadèmia per haver salvaguardat el patrimoni artístic durant la invasió francesa, feren donació de molts quadros a lliure elecció.

S'ha d'advertir que la pinacoteca de l'acadèmia fins el 1812 estava formada per 117 quadros de qualitat molt mediocre, entre els quals només sobresortien el de Camaron i els de Vicent López. No obstant, a partir d'aquell moment, el museu comptà amb cinc pintures antigues d'alguna entitat (Maçip, Joanes, Vicent Castelló i dues d'Espinosa), gràcies a l'esmentada donació conventual. La idea d'aquesta donació, alentada sens dubte des de la voluntat museística promoguda per Suchet —no consta públicament que el "museu Suchet" arribara a dissoldre's— degué d'afavorir un clima de confiança i entusiasme que es va reflectir prompte en llegats successius. El mateix any 1813 hi arribaven les quatre *Batalles* de Miquel Marc, cedides pel baró de Frignestani. El 1815, el pintor de cort Marià Salvador Maella, a instàncies de Vicent López, hi lliurava l'esbós de la volta del Palau Reial. El 1816, Enric Bellan, beneficiat de la catedral, hi donava sis pintures de procedència estrangera. El 1823, el monestir de la Murta dipositava en l'acadèmia la sèrie de 31 retrats ribaltians de *Valencians Il·lustre* s'llegats a aquell cenobi per Dídac Vich el 1645. El 1831, Salvador Perellós i Lanuza feia donació de vint quadros de la seua propietat, entre els quals hi havia la menuda *Sagrada Família* d'Espinosa que avui guarda el museu.

El 1815 té lloc l'important llegat de Martínez Blanch, format per 79 pintures, 36 de les quals —i entre elles la miniatura de Jacob Hoefnagel, els deliciosos quadrets de paisatges d'Orizzonte, Agri-

cola i Dughet, el tapís de la *Sibilla* de Domenichino, el *Sant Sebastià* de Matties Stomer i l'*Autoretrat* de Velázquez— eren quadros trets del Vaticà per les tropes franceses, inútilment reclamats, que des de Niça i per disposició testamentària de J. Martínez Blanch, cònsol d'Espanya a Gènova, foren enviats a l'Acadèmia de Sant Carles. La mateixa acadèmia també va continuar augmentant els seus fons amb els mediocres quadros que els alumnes pintors hi lliuraven en ser nomenats acadèmics segons el costum.

La instauració definitiva del museu com a tal té lloc amb la Llei de Desamortització de 1837 que en l'article 25 disposava que amb les obres que pertanyien als convents suprimits es formaren museus provincials de Belles Arts, que es confiaven al zel de les acadèmies. Comença així a aplegar-se pintures, primer en el Temple i, després, el 1838, es va cedir a l'acadèmia el convent del Carme perquè s'hi instal·lara junt al Museu Provincial de Belles Arts. Les pintures incautades eren 2.452, xifra que se sumada a les quasi 300 pintures, entre pròpies i cedides, que custodiava l'acadèmia. Segons sembla, l'acadèmia va considerar com a pròpies algunes de les que, en època de Suchet, ja havien passat per les seues mans.

Sens dubte, el fons d'incautació enriqué el museu amb obres cabdals per a estudiar la pintura valenciana en les èpoques més glorioses: la col·lecció de *primitius* amb el retaule de Bonifaci Ferrer, el de la Santa Creu de Miquel Alcanís, el de Sant Martí de Gonçal Peris, obres del segle XVI, dels Falcó, Perea, Cabanyes, Yáñez i Llanos, Felipe Pablo, Maçip i Joanes, Borràs..., o peces clau del XVII, dels Ribalta (retaule de Portacoeli o *Abraçada de Sant Francesc al Crucificat*), Espinosa, Marc, Salvador Gómez, etc.

Donat el volum d'obres incautades es

Detall de la sala de restauració.

va procedir a una primera selecció per a exhibir-les en el Carme i a la redacció d'un inventari el 1847 —només del que s'exhibia— que seria la base del primer catàleg imprès de la col·lecció museística. El catàleg va aparèixer el 1850 amb un total de 586 pintures, totes de titularitat estatal, amb anotacions temàtiques i de l'autor.

El 1863 veia la llum un nou catàleg que aplegava per primera vegada els fons de l'acadèmia i els del museu en conjunt, amb un total de 1.184 obres. Les de titularitat estatal s'acompanyaven amb la lletra *M* i les procedents de l'acadèmia amb una *A*. No es feia menció individual de les taules gòtiques, anotades simplement com "190 pintures del segle XII al XV", perquè no se sabia res sobre els *primitius* valencians i per tant, les seues obres eren inclassificables. En

qualsevol cas s'ha de fer notar que les pintures de propietat estatal exhibides al museu doblaven ja en aquell moment el nombre de les de l'acadèmia.

El següent catàleg data de 1867 i repeteix les mateixes peculiaritats que l'anterior, si bé ofereix una nova numeració i redueix el nombre d'obres exposades a 1.125.

Aquests catàlegs del segle XIX, realitzats per acadèmics que encara van arribar a conèixer les pintures en els convents d'origen o aplegar informació molt directa per a consignar els autors, donen bona idea del gran nombre de pintors valencians dels segles XVII i XVIII que tenien obra a la vista en aquell moment: penseu en noms com Yepes, Orient, Marzo, Huerta, Guilló, Garcia Ferrer, Saura, Palomino, Lagarra, Evarist Muñoz, etc., elogiats per Orellana en *Bio-*

grafia pictòrica, dels qui el museu no exhibeix ara cap obra.

La raó d'aquestes pèrdues és deguda en gran part al fet que aquests antics catàlegs no estaven fets per historiadors i no reflectien les mesures dels quadros ni, d'altra banda, la numeració proposada que es va consignar en els quadros amb palets o anotacions. Això provocaria que, en canviar els quadros de lloc en èpoques posteriors a mans d'altra gent, mancaren les referències d'identitat segures i començara a produir-se un caos del qual només es lliurarien les peces més conegudes que podien ser identificades per elles mateixes.

Per Reial Decret de 24 de juliol de 1913 es reorganitzaven els museus provincials de Belles Arts. El de València, complint el reglament de 18 d'octubre del mateix any, publicava una nova

Obra de Muñoz Degraín llegada pel mateix artista.

Guía del Museo el 1915, confeccionada pel zelós director Lluís de Tramoyeres, que només donava compte dels quadros més importants. El 1932, Elies Tormo tornava a referir la col·lecció amb concisa notícia en el seu treball *València: Los Museos*, aquesta vegada, però, donant una nova numeració a les obres que, també en aquest cas, es recollien en quantitat inferior respecte els vells catàlegs del segle XIX que, segons sembla, no va tenir en compte perquè variava les atribucions dels quadros.

Després de la guerra civil es decideix traslladar el museu i l'acadèmia a l'antic col·legi de Sant Pius V. La nova seu s'inaugura el 1946. Pel que es pot veure el trasllat dels quadros es va fer sense prendre les precaucions degudes per a una posterior identificació. Això va motivar la pèrdua de la tradicional atribució de moltíssims d'ells que passaven a ser *anònims*, la paternitat dels quals només podria ser aclarida per una detallada labor de rastreig.

Durant l'últim terç del segle XIX i al llarg del present segle la col·lecció del museu s'augmenta amb els anomenats printors *moderns* per mitjà de llegats

dels mateixos pintors o de les seues famílies, i també per part d'altres particulars que continuaren donant-li pintura antiga i moderna. No podem oblidar tampoc els depòsits fets pel Museu del Prado (30 pintures), Diputació de València, etc., o les adquisicions més recents del Ministeri de Cultura i de la Conselleria, com ara el retaule de Pere Nicolau o obres de Murillo, Valdés Leal, Alfonso Cano, Orrente, Lucas Jordan, Esteve, López Mezquita..., pintors que no tenien cap pintura en el museu.

En total, el lot d'*obra moderna* suma quasi 600 quadros que, naturalment, no figuren en els catàlegs del segle XIX, si bé alguns ja es troben en les relacions de Tramoyeres i Tormo, i més àmpliament en el catàleg de 1955, l'últim aparegut, confegit per Felipe Garín Ortiz de Taranco —que segueix bàsicament Tormo— i que constitueix la part més important que s'exhibeix actualment en la segona planta del museu. El lot de *pintura moderna* no ha representat mai un problema de catalogació perquè es tracta de quadros d'història molt recent, perfectament firmats i en molts casos datats. En aquest grup destaquen els de Muñoz De-

grain (54 obres donades pel mateix autor), Pinazo (60 quadros, 28 dels quals foren lliurats pels seus fills junt a 108 dibuixos), Sorolla (38 obres, cap d'elles donada per ell), Josep Benlliure (35 obres), Robert Domingo (20 obres), etc. D'entre les donacions de peces de diverses èpoques i escoles s'ha de recordar la donació de Martínez Vallejo (16 obres, amb la *Resurrecció* de Llanos, el *Calvari* de Morales o les *Al·legories* de M. Marc); el llegat Tarazona (16 obres, entre les quals dues de Goya); el de la vídua de Puig (62 peces d'autors moderns); el de Francesc Català (28 obres, amb les quatre interessants taules del Mestre de Villahermosa) o l'important llegat Goerlich-Miquel (amb 130 peces de pintura, escultura i ceràmica), entre altres... No fóra de massa que el museu —com sol fer-se en altres parts— gravara els seus noms de manera ben visible per a memòria de tots, perquè a la seua generositat devem el gaudi de moltes obres que, avui, estan al nostre abast i el record dels quals podria estimular noves donacions.

Fernando Benito Domènech